

Supported by:

based on a decision of the Parliament
of the Federal Republic of Germany

Випуск # 6/2012 (червень, 2012)

ОГЛЯД АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Деградація ґрунтів: чи слід уряду виправляти свої минулі помилки за рахунок сільськогосподарських виробників?

Автори

Олег Нів'євський
nivievskyi@ier.kiev.ua

Анна Кузнецова
kuznetsova@ier.kiev.ua

Німецько-український аграрний діалог
Інститут економічних досліджень та
політичних консультацій

Рейтарська 8/5 А, 01034 Київ
Тел. (+38044)235-6485, 278-6360

Знедавна уряд почав інтенсивно обговорювати питання деградації ґрунтів в основному через стрімке зростання площ під соняшник. На переконання урядовців, обов'язкові норми сівозміни повинні вирішити проблему. Ці норми будуть обов'язковими з 2013 року. В цілому, увага до проблеми з боку держави виглядає абсолютно виправданою. Проте, чи не краще уряду безпосередньо вирішувати проблему, ніж втручатись у виробничі процеси? Крім цього, ця проблема, здається, була спричинена самим же урядом, який задля підтримки олійної галузі запровадив у 1999 році 23%-ий експортний податок на насіння соняшнику.

У деяких регіонах України до 80% ґрунтів еродовані (див. Рис. 1). Це суттєво пов'язано із стрімким зростанням площ під соняшник (див. Рис. 2), спричиненого відповідною державною політикою. У 1999 році уряд для підтримки вітчизняної олійно-жирової галузі запровадив 23%-ий податок на експорт насіння соняшнику. Цей захід було впроваджено незважаючи на численні застереження незалежних експертів та науковців щодо негативних наслідків. Тільки під зовнішнім тиском (Світового Банку та СОТ), експортний податок було поступово знижено до сьогоднішніх 10%. Як результат, маємо дивовижні наслідки цього кроку. Зокрема, відбулось стрімке нарощування переробних потужностей олійно-жирового сектору та виробництва олії в країні (див. Рис. 2). Україна стала світовим лідером з експорту соняшникової олії. Величезний внутрішній попит спричинив бум посівів соняшнику (збільшення більше ніж у 3,5 разів з 1999 року, див. Рис. 2). У 2010 році соняшник займав в середньому 17% української ріллі проти науково обґрунтованих 12%. У деяких східних областях цей показник сягає понад 30% (див. Рис. 1). У сезоні 2012/13 рр. у деяких областях соняшник займає до 50% ріллі.

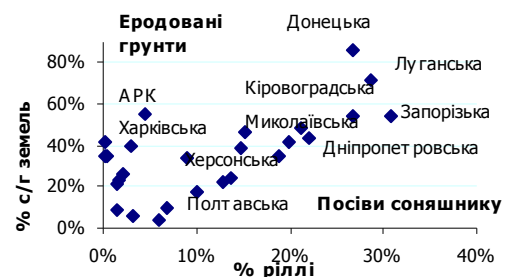
Оскільки соняшник вважається дуже виснажливою для ґрунтів культурою (див. Рис. 1), занепокоєння уряду щодо зростання і без того великих площ під соняшник та щодо деградації ґрунтів цілком обґрунтовані. Проте уряд намагається вирішити проблему в основному через впровадження обов'язкових норм сівозміни. Наприклад, внесені у 2009 році зміни до деяких законів України стосовно збереження родючості ґрунтів фактично запровадили обов'язкові до виконання норми сівозміни, що наберуть чинності з 1 січня 2013 року. Обов'язкові норми сівозміни також постійно пропонуються у законопроектах, як-то в наразі законопроекті «Про сільське господарство» (див. ОАП № 4), та нещодавно відхиленому законопроекті «Про ґрунти та їх родючість».

Чи є обов'язкові норми сівозміни найкращим механізмом для збереження родючості ґрунтів?

Якщо головним завданням уряду є збереження родючості ґрунтів, то він має підходити до проблеми безпосередньо, а не втручатись у виробничий процес. Навпаки, втручання у виробничий процес призведе до неспроможності виробників своєчасно адаптувати свої виробничі плани відповідно до динаміки світових цін, результатом чого стануть втрачені доходи. У свою чергу, це призведе до нижчих інвестицій і, як наслідок, втраченого зростання продуктивності у секторі, а також меншого внеску сільського господарства до вирішення проблем із бідністю та економічного зростання в цілому. В цілому, такі кроки тільки збіднюють Україну.

Екологічний податок був би кращою альтернативою у боротьбі із негативними наслідками аграрного виробництва. Розмір шкоди заподіяної землі міг би слугувати за базу оподаткування. В цьому питанні уряд міг би: а) запровадити та забезпечити виконання механізму контролю якості ґрунтів при укладанні договору її оренди; б) фінансувати та розвивати агрохімічні лабораторії задля регулярного моніторингу та аналізу стану ґрунтів. Наразі ж, обов'язкові норми сівозмін виглядають більше як намагання уряду виправити свої попередні помилки за рахунок сільськогосподарських виробників.

Рисунок 1. Еродовані ґрунти та посіви соняшнику, 2010 р.

Джерело: Держкомстат; Міністерство аграрної політики та продовольства України

Рисунок 2. Розвиток олійної галузі

Джерело: Держкомстат